

Privilegiji denarnih zavodov in izvršba na nepremičnine.

Dr. Rudolf Sajovic.

I. Postanek privilegijev.

Priznavanje izjemnega stališča ustanovam, ki posredujejo zemljiški kredit, datira že od časa, ko so se pričeli ustanavljati takšni zavodi. Vprašanju zemljiškega kredita je treba namreč posvečati posebno pozornost, saj se mora za izposlovani kredit dati zemljišče v zastavo, torej tista stvar, ki je v resnici edina neminljiva postavka v računu vsakega gospodarstva. Zastava pa skriva v sebi vedno kal nevarnosti, da utegne biti vnovčena, če dotičnik, ki se je kredita poslužil, svojim obveznostim ne bo zadostil. Prav posebno velja to za poljedelski ali kmetijski kredit. Poljeделец, ki ga išče, navadno ne more nuditi zanj druge varnosti kakor zastavo kmetijstvu namenjenih zemljišč. Pa tudi vrniti ga ne more z drugimi sredstvi kakor z donosi zastavljenih zemljišč, tako da za te vrste kredit sploh ne more veljati kaj drugega kot pravilo, naj se poplača z donosi tiste stvari, zaradi katere je bil najet. Preskrba kredita za kmetijstvo se mora prilagoditi zato tej posebni naravi kmetijskega gospodarstva. Če temu ni tako, če zahteva odplačevanje kredita več, kakor se more kriti iz donosov, potem gloda kredit na zastavljenem predmetu samem, dokler ne pogoltne vrednosti zastavljenega zemljišča, dokler ni ta izčrpana. S tem pa pride poljeделец ob svoje zemljišče.

Zaradi tega se je že od nekdaj priznavala velika gospodarska važnost zavodov, ki preskrbujejo poljedelski kredit, država jim je priznavala tudi posebne privilegije, ki so jim omogočali predvsem nabavo potrebnih sredstev za dajanje teh kreditov. Včasih so bili ti privilegiji še obsežnejši, ustvarjali so za denarni zavod celo v izvršbi izjeme. To seveda ne more biti vedno enako in tudi ne za vsako deželo potrebno. Ugodnosti so na mestu le, če je splošno pravno stanje tako, da zahtevajo potrebe teh zavodov sploh nekakšno izjemno ravnanje. Na drugi strani pa mora tudi

ustroj teh zavodov nuditi jamstvo za brezhibno in nedvumljivo poslovanje. Zaradi tega si pridržuje država nad njimi tudi takrat, kadar so zasebni in ne javni, stalno in jako nadzorstvo.

Prvi takšen zavod v naši državi, ki je užival posebne ugodnosti in jih deloma še ima, je bila Državna hipotekarna banka. Ta je bila kot Uprava fondova osnovana že z zakonom z dne 8. junija 1898. Ureditev zavoda samega in njemu priznani privilegiji so bili prikriti takratnim srbskim razmeram in takratnemu srbskemu pravnemu stanju. Zakon je bil parkrat noveliran, nato pa z zakonom z dne 30. marca 1922, Sl. N. 87-XII, Ur. L. 276 s spremembami razširjen na vso državo. Tudi ta oblika ni bila dokončna, zakon je bil do 4. junija 1937 še štirikrat dopolnjen, v letih 1924, 1931, 1934 in 1937. Dopolnitev iz l. 1937. uvaja na novo v zakon o Državni hip. banki čl. 62 a in 62 b, to pa s št. 8 § 98 fin. zak. za 1937/38. Slednja okolnost menda povzroča, da se na navedena člena rado pozablja. Omenjeni datum 4. junija 1937 je važen, ker je bila tega dne izdana uvodna uredba k novemu izvršilnemu postopniku. S to naj bi se določili in začrtali privilegiji Državne hip. banke za vso državo enako in enotno, kar poprej ni bilo.

Ti privilegiji so priznavali knjigam Državne hip. banke in overovljenim izpiskom iz njih naravo javnih listin, ji prepuščali izjemno, da prevzame v svrho poplačila svoje terjatve zastavljeno nepremičnino v upravo, na ozemlju nekdanje kraljevine Srbije pa poleg tega še dovoljevali, da prodaja banka zastavljeno ji nepremičnino sama brez sodne intervencije.¹ Manjše važnosti za nas je določba čl. 37 zak. o Dhb., ki govori o dajanju posojil proti zastavi doklad samoupravnim telesom ter njih poplačilu s posredovanjem finančnega ministrstva.²

¹ Gl. o tem: Krek-Škerlj, Die österreichischen Zivilprozessgesetze im Königreich der Serben, Kroaten und Slowenen v dodatku k Neumann, Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, str. 70, 77—79. Eberl-Sajovic, Die Exekutionsordnung im Königreiche der Serben, Kroaten und Slowenen v dodatku k Neumann-Lichtblau, Kommentar zur Exekutionsordnung, str. 1519, 1520, 1533, 1565, 1580. Goršič, Tumač zakona o izvršenju i obezbedjenju, str. 43, 44, 218, 241, 256. Matijević, Prava i povlastice Državne hipotekarne banke, Mjesečnik, 1929, 155 sl. Matijević, Povlastice nekih kreditnih ustanova u pogledu naplaćivanja njihovih potraživanja, Pravosudje 1932, 474 sl. Matijević-Čulinović, Komentar zakona o izvršenju i obezbedjenju II, 251 sl.

² Gl. o tem Vuković, Jedna važna povlastica Državne hipotekarne banke, Pravosudje 1939, 355.

Privilegiji, obseženi v čl. 47 do 62 zakona, so še prav posebno važni zaradi tega, ker so podstava in vsebina privilegijev, priznanih še nekaterim drugim denarnim zavodom.

Tako so bile podeljene s čl. 90 zak. o proračunskih dvanajstinah z dne 31. marca 1925, Sl. N. 72—XV/97, Ur. L. 138, vse ugodnosti, ki jih uživa Državna hip. banka, tudi Poštni hranilnici. Ta člen pravi, da se razširjajo vse pravice in vsi privilegiji, ki jih uživa Državna hip. banka na podstavi odredb III. odseka, čl. 47 do 62 tudi na Poštno hranilnico. Ker obsega tretji odsek ves kompleks privilegijev Državne hip. banke, izhaja iz besedila čl. 90 cit. zak. jasno namen, da se v pogledu privilegijev Poštna hranilnica zenačuje popolnoma z Državno hip. banko. To pomenja, da se podeljuje Poštni hranilnici vse, kar je Državna hip. banka že doslej imela, da se ji priznava, kar bo ta v bodoče še pridobila, da jo obremenja tudi vse, kar veže Državno hip. banko v zvezi z njenimi privilegiji, zlasti pa, da veljajo bodoči preklici privilegijev Državne hip. banke tudi zanjo, za Poštno hranilnico. Nedvomna potrditev tega naziranja sta čl. 4 uip. in § 107 fin. zak. za l. 1938/39. Poštni hranilnici podeljeni privilegiji so torej popolnoma odvisni od privilegijev Državne hip. banke in preživljajo z njimi vse faze sprememb, dopolnitev in njih prestankov, kolikor pač spadajo pod III. odsek zak. v Državni hip. banki.

Precej drugačno naziranje o privilegijih Poštne hranilnice navajata Matijević in Čulinović v svojem komentarju k izvršilnemu postopniku.³ Sklicujeta se na to, da navaja čl. 90 zak. o pror. dvanajstinah samo čl. 47 do 62 zak. o Državni hip. banki, ne pa tudi čl. 117 e, ki vsebuje določbo o razširitvi zakona na vso državo in da zaradi tega Poštni hranilnici privilegiji zunaj ozemlja prejšnje kraljevine Srbije sploh niso bili nikdar podeljeni. To bi bilo važno seveda za nadaljnjo usodo teh privilegijev. Naziranju imenovanih avtorjev pa se ni moči priključiti, ker določa čl. 117 e samo ozemlje, na katerem veljajo ti privilegiji, ne pa tudi njih vsebine. Zato se morajo vzeti določbe čl. 47 do 62 pač po njih veljavnosti. Kolikor veljajo po čl. 117 e za vso državo, toliko so bili podeljeni tudi

³ II, 265. Podobno Matijević, Povlastice nekih kreditnih itd., Pravosudje 1932, 534 sl. V pozitivnem smislu, da veljajo ti privilegiji za Poštno hranilnico tudi zunaj nekdanje Srbije, se je izjavil stol sedmorice v odločbi z dne 20. okt. 1934, cit. po Žilić-Šantek, Zakon o izvršenju i obezbeđenju, str. 476, št. 10.

Poštni hranilnici za celo državno ozemlje. Kolikor pa veljajo samo na ozemlju nekdanje Srbije, toliko se smejo uporabljati samo na nekdanjem območju kraljevine Srbije.

Drugi zavod, ki so mu bili podeljeni isti privilegiji, je Privilegirana agrarna banka. Čl. 48 zak. z dne 16. aprila 1929, Sl. N. 94-XXXIX—207, Ur. L. 201, določa, da grede Priv. agrarni banki vse tiste pravice in privilegiji, ki jih ima Državna hip. banka po določbah čl. 47 do 62 svojega zakona. Čl. 57 pa je povrh tega še določil, da so izpiski ali izvlečki iz bančnih knjig, ki jih je Priv. agrarna banka overovala, v zvezi z izvirno zadolžnico ali s prepisom, ki ga overovi prav tako banka sama, izvršilni naslov (titulus executionis) kakor izvršljiva sodna sodba.

Privilegiji Priv. agrarne banke so bili v naslednjih letih še znatno razširjeni. Prvotnemu zakonu je dodal zakon z dne 27. marca 1931, Sl. N. 78-XXIV/167, Sl. L. 110, med drugim še čl. 56 a: Dražba nepremičnine, na katerem je vknjižena Priv. agrarna banka na prvem mestu, ne more postati pravnomočna brez njenega pristanka, če dosežena največja kupnina ne zadošča, da bi popolnoma krila bančino, na prvem mestu vknjiženo terjatev s pripadki vred. Banka se mora izjaviti v osmih dneh, ali sprejme rezultat dražbenega postopka ali ne. Dražbeni postopek se v negativnem primeru ali nadaljuje ali pa ustavi. — Zakon z dne 5. decembra 1931, Sl. N. 285-XCIII/670, Sl. N. 654, je dal banki še dalekosežno pravico, da jo sme tudi v odvetniški pravdi zastopati vsaka oseba, ki jo pooblasti (čl. 56 g), in pa pravico odkupa glede terjatev v kronah ali forintih, ki so vknjižene pred njo, tako da pride Priv. agrarna banka sama na prvo mesto. Privilegiji Priv. agrarne banke so postali pomembni zlasti še zaradi tega, ker se je prenesel del kmetskih dolgov nanjo in izterjuje sedaj po uredbi o likvidaciji kmetskih dolgov ona te dolgove in sicer z izvršbo na nepremično imovino, če je ostala davčna izvršba brezuspešna (čl. 48 ulkd. in čl. 18 prav. za dajanje olajšav dolžnikom Priv. agrarne banke z dne 30. oktobra 1936, Sl. 252-LXIII/644, Sl. L. 738).

Glede vsebine vseh teh privilegijev, kolikor ne prese-gajo onih, ki jih ima tudi Državna hip. banka, se mora pri-pomniti isto kakor glede Poštne hranilnice.⁴

Podobne pravice imajo za svoje terjatve še kra-jevne in oblastne zadruge za kmetijski

⁴ Utesnjevalno tudi tu Matijević-Čulinović, op. c. str. 268.

kredit po besedilu, določenem z uredbo z dne 21. decembra 1932, Sl. N. 19-VI/52 iz l. 1933, Sl. L. 110/1933, kolikor gre za nepremičnine, ki so bile kupljene s posojili, danimi od imenovanih zadrug.

Po zakonu z dne 22. februarja 1902 ima tudi Hipotekarna banka Trgovskega fonda v Beogradu posebne olajšave. Njene knjige in izvlečki iz njih, overovljeni po pristojnih bančnih organih, so javne listine (§ 3). Če njena terjatev ni plačana, jo mora iztožiti in uvesti nato izvršbo po pristojnem policijskem oblastvu. Če bi to ne opravilo izvršbe o pravem času, ima banka pravico, opraviti jo z lastnimi organi (§ 8). Njene hipotečne terjatve se upoštevajo po obstoječem vrstnem redu, le državnim davkom in taksam se priznava prednost pred terjatvami Hipotekarne banke Trgovskega fonda, vendar samo za dve leti nazaj od prodaje (§ 4). Če gre banki plačilo na prvem mestu, razdeli doseženo kupnino sama, sicer jo pošlje sodišču, da jo razdeli (§ 8).⁵

Na Hipotekarno banko Trgovskega fonda privilegiji Državne hip. banke niso bili razširjeni, zato se presojaio sami zase. Razen najprvo navedenega, privilegija javne listine, so bili po duhu ureditve omejeni na nekdanje ozemlje Srbije. Čl. 4 uip. je razveljavil le pravico, da izvrši prodajo banka subsidiarno sama. Določba 2. odst. § 96 fin. zak. za l. 1939/40 je nato odredila, da ostanejo ti privilegiji še nadalje v veljavi, da pa veljajo za postopek povsem predpisi zakona o izvršbi in zavarovanju ter uvedne uredbe k ip. Spričo tega je nadaljnji dostavek te določbe, da mora dati izvršilno sodišče Trgovskemu fondu in njegovi Hipotekarni banki po izkazani potrebi in na njih zahtevo na razpolago enega sodnika in zapisnikarja za opravo postopka, nerazumljiv.

Prav vsi ti denarni zavodi, razen tega pa še Narodna banka, javna skladišča, zastavljalnice in Državna razredna loterija imajo še posebne privilegije, a to samo v pogledu premičnin.⁶ Ti nas tu ne zanimajo.

Če se torej ne oziramo na nekatere posebne privilegije, ki jih je imel ta ali oni denarni zavod, je bilo stanje glede izvršbe na nepremičnine pred uvedbo k izvršilnemu postopniku to, da so veljali ti privilegiji za Državno hip. banko, Poštno hranilnico, Priv. agrarno banko in zadruge za kmetijski kredit na ozemlju nekdanje kra-

⁵ Gl. Matijević-Čulinović, op. c. II, str. 277.

⁶ Gl. ravnotam II, str. 246 do 283, 288, 289.

ljevine Srbije v celoti, na ostalem ozemlju pa so imeli ti zavodi zgolj pravico, vzeti zastavljeno jim nepremičnino v svojo upravo in se poplačati iz donosov iste.⁷ Po čl. 117 e zak. o Dhb. bi imeli sicer pravico, ne da bi iztoževali poprej svojo terjatev in izposlovali zanjo izvršilni naslov, zahtevati tudi prisilno dražbo zastavljene nepremičnine, a to le s posredovanjem upravnega oblastva. Ker pa zakon o občem upravnem postopku z dne 9. novembra 1930 zaradi poplačila denarnih terjatev izvršbe na nepremičnine ne pozna, je ta privileg zunaj ozemlja nekdanje Srbije ugasnil. Če je hotel takšen priv. denarni zavod poseči še na drugo imovino, na kateri za terjatev zastavne pravice ni imel, je bil prisiljen, nastopiti isto pot kakor vsak drugi upnik. Moral si je najprvo izposlovati izvršilni naslov, izvzemši Priv. agrarno banko, in na podstavi izvršilnega naslova uvesti izvršbo po predpisih pokrajinskega pravnega ali izvršilnega zakona. Tako je odločil tudi stol sedmorice v Zagrebu v že citirani odločbi Sl. Pr. II, 428 in še z dne 4. februarja 1933.⁸

II. Nadaljnji razvoj privilegijev.

Formalni viri, iz katerih so potekali ti v bistvu enako obsežni privilegiji denarnih zavodov, ki se bavijo s hipotecnimi posojili, so bili do junija 1937 torej zelo mnogovrstni. Vendar je imela stvar dobro stran, da so se poznejši privilegiji (kot privilegia per communicationem in forma accessoria data) opirali več ali manj vsi na one Državne hip. banke. Ti so s tem postali osnovni, tudi za druge odločilni. Vršili so tedaj ene vrste zakonodajne enotnosti in si to navzlic poznejšim spremembam in dopolnitvam obdržali tudi v novejšem času. Težave pri uporabljanju so povzročale razlike med objektivnimi pravi v posameznih pravnih področjih, to je napravljalo uporabo sicer enotnih norm neenako in često tudi negotovo.

Novi enotni jugoslovanski izvršilni zakon, ki je bil sicer že precej časa v veljavi, a obvezne moči še ni bil dobil, se na te privilegije ni oziral. Pač pa jih je predvideval načrt uvodnega zakona k izvršilnemu postopniku in to v enakem obsegu, kakor določa sedanji čl. 4 uip. Mnenja, ki so jih izrazila o tej določbi višja sodišča, za javno življenje

⁷ V istem smislu Matijević-Čulinović, op. c. II, str. 285, toda samo glede Državne hip. banke. Gl. tudi odl. Sl. Pr. II, 428 (stol sedmorice) in Pravosudje 1932, 510 (Sarajevo).

⁸ Citirano v Matijević-Čulinović, op. c. II, 299 št. 15.

pomembne prisilne korporacije, pa tudi privilegirani denarni zavodi sami, so bila različna. Nekatera so priporočala, naj se privilegiji obdrže, češ da vrše ti zavodi važno gospodarsko funkcijo, drugi so zahtevali njih odpravo, češ da s sodobnim pravnim stanjem niso več v skladu, tretji so predlagali samo malenkostnejše poprave, okrnitve privilegijev, tu pa tam tudi večji obzир na zavezanca samega, kakor določa to ip.

S tem se je začelo tudi materialno zenačenje privilegijev na vseh pravnih področjih, končni rezultat pa naj bi bila tako formalna enotnost kakor tudi materialna enakost in veljavnost privilegijev v vsej državi. Ta naj bi pometla seveda tudi z različnimi naziranjí o uporabi privilegijev, ustvarila naj bi se trdna podlaga za delo sodišč. A zanesljivost sodnega uporabljanja kale sedaj okolnosti drugačne narave.

Formalni viri iz dobe do junija 1937 so bili zakoni, tedaj norme, o katerih veljavnosti in obvezni moči vsaj ob njih nastanku ni dvomov. Zaznamovati moremo sicer tudi eno uredbo, z dne 21. decembra 1932 o prilagoditvi zak. o kmetijskem kreditu zakonu o Priv. agrarni banki. Vsebina te uredbe pa je bila točno predpisana s čl. 75 zak. o Priv. agrarni banki in njeno besedilo odobreno s § 54 fin. zak. za l. 1933/34. Z letom 1937. pa je nastal v tem pogledu preokret.

Zakonodajno telo je delalo z vedno večjo težavo, pravi zakoni postajajo redki. Zato pa daje zakonodavec upravni oblasti pooblastila, na podstavi katerih naj se uredi vse tisto, kar čaka ureditve. Zakoni, ki dajejo ta pooblastila, so finančni zakoni, ki so postali s tem najvažnejša emanacija naših zakonodajnih teles. Poleg obilice gotovih norm kot manjših zakonov zasledujemo v zadnjih letih v njih vedno večje število imenovanih pooblastil, ki so deloma točno določena, izražena pa često tudi prav splošno. Mnogo se je sicer pisalo že o uveljavljanju zakonodaje s finančnimi zakoni, a vse le zgolj iz tehničnega vidika. Ker nobeni prigovori niso imeli zelenega učinka, se zdi, da se je javnost privadila na takšen zakonodajni stroj. Še več, nekdanji nasprotniki se ne obotavljajo, dati svojim načrtom na ta način obvezno realnost. Zato pa moramo z večjo zaskrbljenostjo gledati na vsebino norm, uvedenih s finančnimi zakoni. Z njimi so se komaj uveljavljeni enotni zakoni v nekaterih določbah spreminjali, marsikak strel, oddan v finančnem zakonu s tiste strani, ki je bila najbolj poklicana čuvati enotnost, je to enotnost občutno ranil in uveljavil

zopet malo prej zavržen starejši predpis. Še kočljivejše je, če se dajo upravni oblasti pooblastila, da uveljavi sama potrebne norme. Redko je pooblastilo res tako točno, kakor se zahteva zanj, in kaj vabljava je možnost, prekoračiti ga. Zato takšna prekoračenja niso nič izjemnega in najdemo jih na vseh področjih objektivnega prava.⁹

Ta v zadnjem času vedno bolj pogosta pooblastila odrejajo, da se zadevna pravna materija uredi z uredbo z zakonsko močjo. S tem je uveden v naše pravno življenje nov tip uredbe, ki naši prvi ustavni ureditvi sicer ni bil neznan, pač pa sedanjí še veljavni ustavi, in ki si je priporil svoj prostor v področju naše države po poti običaja, kakor to pravi Krbek.¹⁰

Izraz „uredba z zakonsko močjo“ ali naredba, ki ima moč zakona, utegne motiti. Vendar pomenja vselej naslednje:

a) Tudi uredba z zakonsko močjo je samo uredba in nikoli zakon.

b) Uredba z zakonsko močjo črpa svojo veljavnost, obveznost in moč zgolj iz pooblastila, na katero se opira in ki je dalo povod zanjo. Če pooblastila ni, tudi uredbe ne more biti. Uredba sme urejevati samo tista razmerja, za kar je pooblastilo izrečno dano. Če je prekoračila pooblastilo, je tisti del uredbe neveljaven.

c) Veljavnost obstoja in obsega uredbe z zakonsko močjo preskušajo sodišča prav tako, na isti način in neomejeno kakor vsako drugo uredbo.

d) Zakonska moč uredbe pa pomenja vendarle več kakor moč navadne uredbe. Dočim daje zadnja samo podrobnejše predpise za izvrševanje nekega zakona, sme uredba z zakonsko močjo že obstoječi zakon spremeniti, ga dopolniti, razveljaviti, seveda vedno le v okviru danega pooblastila. Sme urejati celo neko pravno materijo, ki doslej sploh še ni bila urejena, se predstaviti s tem kot popolnoma nova neodvisna ureditev.

e) Uredbo z zakonsko močjo sme spremeniti samo zakon ali norma enake veljave.¹¹

Prvo zakonsko pooblaščenje, ki se tiče obravnavane snovi, je dobil minister pravde s § 27 fin. zak. za l. 1937/38.

⁹ Prim. Kostić, Proishodne norme, Pravna Misao 1939, 449.

¹⁰ Krbek, Sudska kontrola naredbe str. 32 sl. passim.

¹¹ Glej o tem Kostić, Administrativno pravo II, 10; III, 243 sl. Krbek op. c. 41 sl. 183 sl. Prim. tudi Jurković, Zakonitost uredbi v Spomenici kongresa pravnika v Zagrebu 1934, str. 231.

Glasilo se je, da določi po odobritvi ministrskega sveta z uredbo z zakonsko močjo dan, ko naj stopi v moč zakon o izvršbi in zavarovanju z dne 9. julija 1930, in predpiše uvedne določbe za ta zakon... To pooblastilo je minister pravde izrabil in izdal uredbo, s katero se uvaža izvršilni postopnik. Uredba ima običajno vsebino uvodnih zakonov: začetek veljavnosti izvršilnega zakona, določbe o prehodu s starega zakona na novi, končno razmerje novega izvršilnega postopnika do drugih starejših zakonov, katerih določbe so v nasprotju z novim izvršilnim postopnikom. Iz tega se vidi, da je uvodna uredba v soglasju z danim pooblastilom, zlasti tudi njen čl. 4, ki ureja na novo privilegije že imenovanih denarnih zavodov.

Čl. 4 uip. se dotika seveda zgolj privilegijev denarnih zavodov, tičečih se izterjevanja denarnih terjatev, drugih ne. Odpravil je popolnoma javno prodajo po denarnem zavodu in mu pustil oziroma prepustil edinole cenitev nepremičnine, na kateri ima za terjatev zastavno pravico. Ni pa okrnil privilegija, da sme vzeti denarni zavod zastavljeno nepremičnino sam v svojo upravo in se poplačati z upravnimi donosi.¹²

Predpisi čl. 4 uip. so jasni. Povsem umestno je bila odpravljena prodaja po denarnem zavodu samem, ker predstavlja sodni dražbeni postopek nedvomno boljšo pravno in socialno zaščito tako zavezanca kakor tudi drugih udeležencev v izvršbi. S tem so čl. 53, 56, 57, 60 in deloma 55 zak. o Dhb. izgubili veljavo.

Naslednja norma, ki se tiče te materije, je zopet uredba z zakonsko močjo z dne 22. junija 1938, Sl. L. 145-XLVII/378, Sl. L. 414. Izdana je na podstavi § 107 fin. zak. za l. 1938/39, ki je odredil: „Ministrski svet se pooblašča, da sme na predlog ministra za finance izdati glede na izkazano potrebo in današnji obseg poslovanja Državne hip. banke uredbo z zakonsko močjo o spremembah in dopolnitvah v zakonu o ureditvi Uprave fondov oziroma Državne hip. banke, s katero se hkrati uredi vprašanje bančnih privilegijev v zvezi z določbami zakona o izvršbi in zavarovanju in zakona o civilnem pravnem postopku kakor tudi službeni položaj bančnega osebja neodvisno od zakona o uradnikih iz leta 1931.

Tu zanima zgolj vprašanje ureditve bančnih privilegijev. To se mora zgoditi po besedah pooblastila v zvezi z izvršilnim in pravnim postopnikom. Z drugimi besedami,

¹² Gl. Matijević-Čulinović, op. c. II, 283 sl.

bančni privilegiji ne smejo biti v nasprotju s tema dvema zakonoma, razen kolikor že dotlej ni bilo izjem. In res, na temelju tega pooblastila izdano novo besedilo se dotika samo čl. 54 in 55, se torej prisilne dražbe naravnost in izrečno z majhno izjemo niti ne spominja ne. Popolnoma dopusten je zato sklep iz tega, da so se smatrali vsaj oni predpisi, ki se jih ta uredba ni dotaknila, ob nje izdaji za razveljavljene. Prav isto izraža tudi § 126 fin. zak. za l. 1939/40, o čemer bo govora še pozneje. Res je, da finančno ministrstvo obenem predvidenega prečiščenega besedila zakona o Dhb. še ni izdalo. Pripravlja se sicer zdaj, toda tudi drugačno prečiščeno besedilo ne more ovreči gornjega sklepa. Kritičen razbor privilegijev je zato gotovo potreben. To tem bolj, ker je prišel medtem vmes nov moment, ki je nekako zabrisal prvotno dokaj jasno pooblastilo.

To je tretja uredba z zakonsko močjo, izdana dne 6. oktobra 1939, Sl. N. 232-LXXXI/635, Sl. L. 512. Predpisal jo je ministrski svet na podstavi § 113 fin. zak. za l. 1939/40, ki daje tako pooblastilo „radi ureditve in olajšanja gospodarskih razmer v državi in vobče radi pospeševanja gospodarske delavnosti.“ Z njo se določa, da veljajo tudi za občinske hranilnice privilegiji po čl. 47 do 62 zak. o Dhb. S tem so preše v krog priv. denarnih zavodov tudi občinske hranilnice in so zadobili privilegiji onih za nas še večji pomen. Nečemo se ustavljati ob vprašanju veljavnosti te uredbe, čeprav je več kot dvomljivo, da bi navedeno pooblastilo krilo oziroma dajalo podlago za uredbo take vsebine, poudariti pa je treba, da se kaže način, kako so bili privilegiji podeljeni, zakonodajno tehnično za zgrešen. Ne glede na to, kakšna in kolikšna je bila trenutna vsebina teh privilegijev, se navajajo v uredbi vsi členi, kakor so nekdanj veljali za Državno hip. banko, čeprav so nekateri izmed njih razveljavljeni, drugi pa obsoletni. Prav tako je navajalo dnevno časopisje vse te predpise kot vsebino privilegijev, podeljenih občinskim hranilnicam.¹³ Ne navajata se čl. 62a in 62b, ki se zato na občinske hranilnice ne moreta uporabljati, čeprav bi nudila potrebno dopolnitev k št. 10 § 14 uredbe o obč. hran. Tudi za te privilegije velja kakor za ostale, da se morejo dati z razširitvijo obstoječih pravic

¹³ N. pr. Jutro z dne 11. okt. 1939. Prim. tudi razne izdaje uredbe o občinskih hranilnicah, ki navajajo celoten tekst čl. 47 do 60 zak. o Dhb. Tako zagrebška izdaja „Vesnika“ Saveza štedionica Kraljevine Jugoslavije, ljubljanska izdaja Tiskarne Merkur.

občinskim hranilnicam samo tisti privilegiji, ki so ob času razširitve obstajali. Neobstoječi privilegiji pa se po poti razširitve tudi s predložitvijo narodnemu predstavništvu za soglasnost, pa najsi je ta predpisana, ne morejo priklicati v življenje.

III. Posamezni privilegiji.

1. Javne listine. Knjige privilegiranih denarnih zavodov in overovljeni izpiski (izvlečki) iz njih imajo veljavnost javnih listin. Overovitev opravijo osebe, ki so po zakonu o denarnem zavodu ali po njegovih statutih upravičene za podpis. Pri Državni hip. banki se zahtevata podpisa bančnega upravnika (njegovega namestnika) in še enega člana upravnega odbora (čl. 2 zak.). Ti osebi tedaj nista bančna nameščenca. Tudi za Priv. agrarno banko podpisujeta dva kolektivno in sicer ali dva člana upravnega odbora, ali en član upravnega odbora in en bančni prokurist, ali ta in bančni ravnatelj (čl. 3 zak.). Pri drugih zavodih so odločilna potrjena pravila, zvečine sta potrebna vselej dva podpisa.

Pomen javne listine se presoja po §§ 388 sl. cpp. Knjige in overovljeni izvlečki iz njih dokazujejo torej obstoj in višino terjatve denarnega zavoda z vsemi stranskimi terjatvami vred, tako glede nastanka, nadaljnjih sprememb in dospelosti dolga. Nasprotni dokaz je dopusten v istem obsegu in na isti način kakor nasproti vsaki javni listini. Dokazovati se sme torej, da ni temeljnega pravnega posla, iz katerega je terjatev nastala, prav tako tudi, da je terjatev že prestala, da ne obstoji več v tolikšnem obsegu in pod.

Priznanje lastnosti javne listine je velik privilegij, ki se more podeliti kakemu zasebnemu pravnemu subjektu. Zato je na mestu le, če ima dotični subjekt res znaten, vsaj do neke mere odločilen vpliv in pomen za narodno gospodarstvo, ne samo lokalnega. Tudi organizacija denarnega zavoda mora biti takšna, da stavlja njegovo poslovanje izven vsake sumnje. Poleg tega, denarnemu zavodu immanentnega jamstva je potrebno še tudi državno nadzorstvo. To ne sme biti zgolj materialno, ki se omejuje samo na kontrolo sklepov ali poslov zavoda, ampak tudi formalno, s katerim se izvršuje trajen pregled njegovega notranjega poslovanja. Zato se podelitev tega privilegija določenim denarnim zavodom na sploh brez pridržka ne more odobravati.

Je pa še nadaljnji tehten prigovor. Knjige in overovljeni izvlečki so vselej javne listine ne glede ali gre za terjatev, ki jo je imel denarni zavod že skraja, ali pa jo je šele pozneje pridobil od druge osebe, n. pr. na podlagi odstopa. Po besedilu zakona tudi v tem pogledu dokazna moč ni v ničemer omejena, tako da bi se o terjatvi, katere obstoj je bil poprej izpodbojen ali vsaj dvomljiv, domnevalo, čim je prešla na privilegirani denarni zavod, da obstoji, dokler dolжник ne dokaže nasprotnega. Privilegij bi bilo zato omejiti na tiste terjatve, pri katerih je bil denarni zavod že skraja upravičeni subjekt. Če se pa to ne zgodi, se mora interpretirati utesnjevalno, tako da učinkuje lastnost javne listine le toliko, kolikor gre za izjave priv. denarnega zavoda. Ista pravna misel je izražena tudi v čl. 9 ulkd., čeprav je treba že tu pripomniti, da gredo Priv. agrarni banki v zvezi z odvezo kmetjskih dolgov še večji privilegiji, ki se jih pa tu nikakor ne dotikamo.

2. Izvršilni naslov. Po čl. 57 zak. o Pab. so izvlečki iz bančnih knjig, overovljeni s strani banke, v zvezi z izvirno zadolžnico ali prepisom te, ki ga overovi prav tako banka sama, izvršilni naslov. S tem, da so te listine proglašene formalno za izvršilne naslove, pa niso postale odveč tiste predpostavke, ki jih mora imeti po naši zakonodaji v pogledu svoje vsebine vsak akt, da postane izvršilni naslov. O zadolžnici se samo po sebi predpostavlja, da sta v njej navedeni upravičena in dolžna oseba, izvleček iz knjig bo dajal točno stanje dolga na glavnici in stranskih dajatvah. Toda zahtevana dajatev mora biti tudi dopustna, to je po zakonu ne prepovedana, v nji ne smejo biti vsebovane obresti, ki jih zakon zabranjuje. Vsi prigovori zoper takšen izvršilni naslov se uveljavljajo prav tako kakor zoper druge izvršilne naslove. V izvršbi torej predvsem z opozicijsko tožbo.

Ta privilegij je veljal pred uvodno uredbo k izvršilnemu postopniku samo za Priv. agrar. banko.¹⁴ Novela k zakonu o Dhb. iz l. 1938 ga zato ni mogla razširiti niti uvesti ne za Državno hip. banko ne za druge privilegirane denarne zavode.¹⁵ To bi ne bilo v skladu z iz-

¹⁴ In razen tega za Hrvatskoslav. zemaljsko hip. banko (§ 8 zak. 11. marca 1894) ter Hrvat. slav. središnje vjer. udrugo (§ 77 zak. čl. XXIII/98). Plen. sklep stola sedm. (Mjesečnik 1934, 173) je priznal tudi zadolžnici Državne hip. banke in overovljenim izpiskom iz njih svojstvo izvršilnega naslova, to pa samo v pogledu zastavljene ji imovine.

¹⁵ Prim. Matijević-Čulinović, op. c. II, 290.

vršilnim zakonom, katerega uredba po izvajanjih pod II ne more derogirati. Sodišča zato veljavnosti št. 5 čl. 55 zak. o Dhb. ne morejo priznavati.

3. Uprava zastavljene nepremičnine. Že po čl. 54 zak. o Dhb. so smeli privilegirani denarni zavodi vzeti zastavljeno nepremičnino v lastno upravo in z donosi iste kriti dolžno terjatev, če je bil dolžnik s plačili v zamudi ali če je vrednost zastavljene nepremičnine padla (čl. 19 zak. o Dhb.). Kaj drugega se za uvedbo uprave tudi danes ne zahteva. Z noveliranim besedilom čl. 54 cit. zak. se postopek urejuje malo obširneje, kakor je bilo to v prvotnem besedilu, čeprav tudi sedaj še v precej nezadostni meri. Kodifikatorji novele niso zajeli ne gospodarske, še manj pa socialne vsebine novega izvršilnega postopnika. Kadar gre za priv. denarne zavode, se njih socialna skrb ustavi ob koristih teh. Zato tudi najnovejša ureditev ne more vzbuditi kar vprek odobravanje. Ker pa so predpisi tudi sedaj dokaj mršavi, se da povedati o tej upravi brez praktičnih izkušenj le nekaj splošnih smernic.

a) Ali naj prevzame upravo ali ne, odloča denarni zavod suvereno. Morda bo denarni zavod našel, kdaj je uprava res primerno poplačilno sredstvo, kajti kakor se kaže na videz za socialnejše izterjevalno sredstvo, tako se z njo ne dajo doseči vselej praktični uspehi. Zoper njegovo odločitev ni pravnega sredstva. To tudi ni mogoče, ker odločitev ne predstavlja nobene oblastvene, zlasti ne sodne odločbe. Ne more pa biti izključena tožba, da se izreče uprava za neveljavno, če je dolg že prestal, zlasti če je bil plačan, ali zaradi nerednosti in nezakovitosti pri izvedbi uprave.

b) Denarni zavod sme vzeti v upravo zgolj nepremičnino, ki mu je z zadolžnico zastavljena. Če hoče denarni zavod poseči še na druge nepremičnine z upravo, more to storiti le po predpisih ip., to je edinole s prisilno upravo, ki jo vodi po sodišču postavljeni upravitelj.

c) Uprava, ki jo izvaja denarni zavod, ni sodna izvršilna uprava, zato ima samo učinke, ki so po privilegiju z njo izrečno združeni.

d) O svoji odločbi obvesti denarni zavod pristojno zemljiškoknjižno sodišče. To odredi v zemljiški knjigi zaznambo „prisilne uprave“. Kako drugače sodišče pri tem ne sodeluje. (Gl. odl. pod št. 6 v Žilić-Santek op. c., str. 475). Omenjena zaznamba pa je samo po imenu zaznamba prisilne uprave. Nje učinka sta le tista, ki sta po zak. o Dhb. odrejena: da sme zavod izvesti upravo tudi zoper vsakega

lastnika upravljane nepremičnine, ki bi jo pridobil pozneje od prejšnjega bančnega dolžnika, in da je izključen vsak drug upnik od poplačila s prisilno upravo v času, dokler traja uprava zavoda (čl. 22 in 54).

Denarni zavod obvesti o svoji odločbi tudi druge osebe, zlasti one, ki dolgujejo dajatve, spadajoče med donose upravljane nepremičnine. Če so bile te osebe obveščene, se pozneje z neznanjem uprave ne morejo več izgovarjati. O prevzemu uprave se obvestita tudi pristojno davčno oblastvo in občina, v kateri nepremičnina leži.

e) S prevzemom uprave in v teku iste nastanejo le odnosi med denarnim zavodom in dolžnikom, ti so zgolj zasebnopravni. Za izvrševanje uprave postavi denarni zavod posebnega upravitelja, ki ga sme poljubno izmenjati. Upravitelj je v zasebnopravnem razmerju le z denarnim zavodom, je temu odgovoren, je skratka pooblaščenec denarnega zavoda. Nepremičnino upravlja pravno denarni zavod, dejansko upravitelj.

Denarni zavod upravlja nepremičnino v vsaki smeri, on gospodari na njej. Toda postopati mora kot dober gospodar, po tem se določa njegovo morebitno jamstvo. Sam določa način gospodarstva, ga vodi naprej z močmi, ki so bile v službi že pri dolžniku, sme tem odpovedati službeno razmerje po vsebini obstoječih pogodb, sme najeti druge osebe in jih zaposliti. Nove službene pogodbe se smejo skleniti največ za dobo upravljanja. Denarni zavod plačuje tekoče mezde, državne in samoupravne davke in doklade, kakor tudi zavarovalnine od nepremičnine. Vse potrebne izdatke mora predujmiti, posojila se v to svrho ne smejo najemati.

Z upravo se ne sklada oddaja dolžnikovih nepremičnin v zakup. Le kjer je bil ta način gospodarsko običajen že pri dolžniku, tam sme storiti isto denarni zavod, kakor n. pr. pri hišah, v katerih se oddajajo stanovanja ali poslovni prostori.

Od dne prevzema uprave dolžnik nima pravice, razpolagati z dohodki nepremičnine in se brez odobritve denarnega zavoda ne sme vmešavati v upravo in poslovanje.

f) Iz donosov krije denarni zavod najprvo izdatke uprave, tekoče davke, nato svojo terjatev. K izdatkom štejejo stroški uprave, vzdrževanja in ohranitve nepremičnine, tudi nagrada za upravitelja. Vse te stroške sme obračunavati denarni zavod odstotno, kar ni vselej socialno. K izdatkom pa spadajo omenjeni potroški samo, kolikor dospe-

vajo med upravo. Njih krog je torej znatno ožji kakor pri prisilni upravi, to pa kaže upravo po zavodu, kakor je urejena danes, kot nesodobno.

Tekoči državni in samoupravni davki ter doklade so tisti, ki obremenjajo nepremičnino in ki so največ za eno leto na zaostanku.

Po kritju teh izdatkov porabi denarni zavod vse do-nose za plačilo svoje terjatve (čl. 54/6, 48). Vsi drugi upniki so tudi glede tekočih letnih odplačilnih obrokov izključeni. To dejstvo vodi h koliziji med interesi denarnega zavoda in drugih upnikov in napravlja obstoj tega privilegija za več kakor vprašljiv. Upnik, ki ne vodi uprave, ima v takem primeru edino možnost, da nastopi s prisilno dražbo zoper dolžnika.

g) Če je kak upnik že izposloval prisilno upravo priv. denarnemu zavodu zastavljene nepremičnine, je prevzem uprave te nepremičnine po priv. denarnem zavodu nemo-goč. Priv. denarni zavod v takem primeru nima drugačnih pravic kakor vsak drug upnik. Pristopiti more le k že uve-denim prisilni upravi, seveda na podstavi izvršilnega naslova.

4. Javna prodaja in prisilna dražba. Dr-žavna hip. banka je imela poprej na ozemlju nekdanje kraljevine Srbije tudi pravico, da je zastavljeno ji nepre-mičnino sama prodala, ne da bi ji bilo treba zato izvršilnega naslova in ne da bi se ji bilo treba obračati na izvršilno oblastvo. Toda ta pravica je bila s čl. 4 uip. razveljavljena in novelirani čl. 48 zak. o Dhb je določil, da ima banka pravico, izterjati terjatev z javno prodajo na podstavi „iz-vršilnega predloga“. S tem je bilo rečeno, da javne prodaje po banki sami ni več. Škoda, da novela iz l. 1938. ni izvedla s tem združenih posledic popolnoma določno, da ni tudi izrečno razveljavila vseh tistih določb, ki so bile s čl. 4 uip. razveljavljene, t. j. čl. 56, 57, 60 in deloma čl. 53 ter 55. Vse te so namreč v nasprotju s sodnim dražbenim postopkom in sta bila zlasti čl. 56 in 57 le protiutež nasproti nesodni javni prodaji, izvršeni po banki. Te razveljavljene odredbe tudi predpis o razširitvi privilegijev na občinske hranilnice ni mogel znova oživeti. Nekakšna negotovost se čuti v tem pogledu tudi pri zakonodavcu, fin. zak. za l. 1939/40 navaja v § 126 št. 17 in 18 za Priv. agrarno banko dve določbi, ki se krijeta s predpisoma št. 7 in 1. nov. be-sedila 55 zak. o Dhb. in od katerih je veljal prvi že od l. 1931. za Priv. agrarno banko, drugi pa vsaj od l. 1937. Novelarna uredba iz l. 1938. se zato ne dotika prav nič ti-

stih določb zakona o Dhb., ki urejajo pravico banke, prodati nepremičnino z lastnimi organi, ampak našteva samo šest specialnih predpisov iz prisilnega dražbenega postopanja (čl. 55 št. 1, 3, 5 in 6, čl. 48, 50/3), samo šest drobcev iz obširnega kompleksa predpisov o prisilni dražbi. Pa še od teh veljajo samo tri določbe kot resnični privilegiji (čl. 55 št. 1, 48/2, 50/3), drugi so kot nezakoniti neveljavni ali pa ne predstavljajo nobenega privilegija. Zato se naslednje vrste s prodajo kot tako ne bavijo, marveč navajajo samo te posebne predpise.

a) **Cenitev.** V vsakem dražbenem postopku, v katerem je izvršilni predmet nepremičnina, zastavljena privilegiranimu denarnemu zavodu, se vzame za podstavo cenitev, ki jo je opravil denarni zavod sam. Ta privileg je izrečno obdržan v veljavi s čl. 4 uip., glede Priv. agrarne banke ga po nepotrebnem ponavlja še enkrat št. 18 § 126 fin. zak. za l. 1939/40. Privilegij velja, najsi nastopa kot zahtevajoči upnik priv. denarni zavod ali kdo drugi. Način cenitve predpiše denarni zavod sam, nuditi pa mora izvršilnemu sodišču takšne podatke, da more na njega podstavi ugotoviti vrednost, kakor predpisuje to zadnji odstavek § 113 ip., sicer mora sodišče cenitev dopolniti.¹⁶

Cenitev odpade, če je bila nepremičnina že ocenjena po zavodu, ko je dajal posojilo, ni odtlej minilo več kot leto dni in ni nastopila važna sprememba v kakovosti ali obsegu nepremičnine ali njene priteklina. Cenilni elaborat priloži v takem primeru priv. denarni zavod že izvršilnemu predlogu. Če nastopa drug zahtevajoči upnik, pozove izvršilno sodišče denarni zavod, naj predloži staro in novo cenitev v roku, ki mu ga določi. Ta odredba izide, pa najsi bo izvršilni upnik kdor koli. Če priv. denarni zavod ne predloži cenitev v določenem roku, jo opravi izvršilno sodišče samo. Ta cenitev ostane v veljavi tudi, če bi priv. denarni zavod pozneje že uvedeni dražbi sam pristopil.

b) **Vrstni red.** Po čl. 48 zak. o Dhb. ima priv. upnik „pravo prvenstvene naplate za svoje potraživanje“ t. j. pravico, da se poplača za svojo terjatev pred običajnimi, nezastavnimi upniki po vrstnem redu, ki ga ima za svojo terjatev. Tako razumeva izraz „pravo prvenstvene naplate“ srbska pravniška literatura,¹⁷ tako ga je razumevala judika-

¹⁶ Gl. odl. stola sedm., Mjesečnik 1937, 455 in odl., navedeni pri Žilič-Šantek, op. c. str. 475, št. 3 in 5.

¹⁷ Tako Marković, Stvarno pravo 519, in Perić, Stvarno pravo 199, 238.

tura¹⁸ in tako ga potrjuje tudi zakonodaja. Iz te naj se navedo naslednji zgledi. Državna hip. banka daje posojila samo do polovice vrednosti zastavljenega predmeta (čl. 9) in samo z zavarovanjem na prvem mestu (čl. 12). S tem so v skladu nadaljnji predpisi zakona, da vrne banka previšek zavarovalne vsote dolžniku, če ta ne postavi zastavljenega predmeta v prejšnje stanje (čl. 11), in da izroči presežek kupnine, ki jo je dosegla na javni prodaji, sodišču, da ga ta razdeli (razveljavljeni čl. 60). Čl. 56a zak. o Pab. obravnava naravnost primer, da je banka vknjižena na prvem mestu. Čl. 56d obravnava pravico odkupa, če so vknjižene pred terjatvijo Priv. agrarne banke druge. O vknjižbi na slabšem mestu govori tudi št. 6 § 126 fin. zak. za l. 1939/40 („če ni hipoteka ... na prvem mestu“), pa tudi odst. 6 čl. 20 ulkd. v besedilu, ustanovljenem s št. 10 § 126 istega fin. zak. Podobno določata čl. 7/2 in 20 ulkd. glede terjatev, ki jih je prevzela Priv. agrarna banka. Zakon o Poštni hranilnici odreja, da se smejo dajati posojila samo proti vknjižbi na dobrem mestu. Vse to kaže, da priv. denarni zavodi za svoje hipoteke ne uživajo nobene prednosti, potrjuje pa obenem, da je za njih položaj v izvršbi odločilen izvršilni postopnik. Drugačno normiranje bi gazilo vsak pravni čut, kajti privileg, podeljen nekemu pravnemu subjektu, ne sme predstavljati razlastitev za drugega. To bi bilo, če bi stopile terjatve priv. denarnih zavodov naenkrat pred druge, ki že imajo trden vrstni red.

Vrstni red se tudi ne spremeni, če je bila terjatev poprej nepriviligirana, pa jo je pridobil z odstopom ali drugače priv. denarni zavod. To je načelo, ki se podaja iz določb materialnega prava in zakona o zemljiški knjigi. Prevrnitev tega načela bi pomenila pravcato revolucijo v kreditnem prometu. Poseben vrstni ali prednostni red more dati zakon le taki terjatvi, ki se od dotične stvari ali nepremičnine sploh odrajuje in katere obstoj more vsak domnevati, n. pr. davkom, zavarovalninam od nepremičnine, plačam oseb, ki so delale na njej in pod. Ne more se pa priznati takšno prvenstvo na korist kreditnim terjatvam, nastalim iz poljubnih razlogov. Sleherno zemljiškoknjžno jamstvo na korist nepriviligiranim osebam bi se napravilo iluzorno, če bi dobivale priviligirane prvenstveno jamstvo kadar koli. Določba čl. 48 zak. o Dhb. torej sploh ni ustanovila nobenega privilegija, ampak je že ustanovljeni vrstni red za terjatve priv. denarnih za-

¹⁸ Gl. odl. stola sedm., navedeno v opombi pod 3.

vodov samo potrdila. S tem se skladajo tudi že gori navedene določbe glede Priv. agrarne banke. Res je pa, da je treba vprav glede te zaznamovati izjemno in čudno določbo § 24 št. 1 fin. zak. za l. 1937/38, ki ustanavlja prednost za dospele obroke kmetijskega dolga, dočim ostane vrstni red za terjatev samo, za kmetijski dolg nespremenjen.

Čl. 48 zak. o Dhb. določa v drugem odstavku še prednost za davke in doklade pred terjatvijo banke, a samo za eno leto pred domikom. Ta določba je ostala v veljavi kot utesnjevalna nasproti čl. 146 zak. o neposrednih davkih,¹⁹ zato tudi v veljavi nasproti št. 2 § 177 ip., ki ponavlja samo čl. 146 zak. o neposr. d. Vendar s tem stvar še ni odpravljena. Vpraša se, koliko velja ostala vsebina § 177 ip. nasproti čl. 48 zak. o Dhb. Odgovoriti je treba pritrdilno, da je ostala na podstavi čl. 4 uip. v veljavi. To tembolj, ker gre za terjatve, ki jih priznava tudi zak. o Dhb. To so stroški uprave, opravljene v korist upnikom, navezanim glede poplačila na dobljeni izkupiček, nadalje plače v kmetijstvu in gozdarstvu zaposlenih oseb, odpadajočih na čas pred domikom, in socialne dajatve za zavarovanje takih oseb. Vse to je prihajalo v prid nepremičnini tik pred domikom, predstavlja breme za njeno upravljanje in vzdrževanje (čl. 54), zato mora biti tudi krito iz nepremičnine same.

c) Pripadki. Vse to velja glede vrstnega reda zastavne terjatve. O obsegu terjatve same pa moramo priznati vendar eno izjemo. Že od nekdanj je imela Državna hip. banka pravico, da si zaračunava tudi od neplačanih anuitet obresti in stroške za opomine. Vse to se je krilo pri prodaji obenem in v enakem vrstnem redu (čl. 50 zak. o Dhb.). Novelirani čl. 50 je prejšnje besedilo spravil v sklad z ureditvijo izvršilnega postopnika in določil, da imajo vsi pripadki isti vrstni red kakor glavna terjatev ne glede na čas, za katerega so na dolgu, in ne glede na njih vknjižbo. S to določbo je ustanovljena v korist privilegiranim denarnim zavodom izjema od §§ 179 in 180 št. 2 ip. Pripadki terjatve priv. denarnega zavoda imajo isti vrstni red s terjatvijo, čeprav bi bili že več ko tri leta na zaostanku in četudi niso vknjiženi.²⁰

Vendar se tiče ta privileg samo vrstnega reda stranskih dajatev. Vprašanje, ali ti pripadki tudi še pravno obstoje,

¹⁹ Gl. odl. Sl. Pr. III, 629.

²⁰ Tako tudi odl. stola sedm. z dne 16. maja 1939, Mjesečnik 1939, 373.

ni z ničemer dotaknjeno in odločajo o tem prej ko slej veljavni materialnopravni predpisi. To velja predvsem za zastaranje obresti. Te zastarajo ne glede na določbo čl. 50 zak. o Dhb. po oblih določbah in se seveda kot zastarane ne upoštevajo pri razdelitvi največje kupnine.²¹ Če pa niso zastarane, se poravnajo ne glede na datum njih nastanka v vrstnem redu terjatve (glavnice) in obenem z njo.

d) Po vsem tem se podaja tudi razmerje med upravo, ki jo vodi priv. denarni zavod, in prisilno dražbo, ki bi jo predlagal drug upnik. Priv. denarni zavod ima res pravico, poplačati se za svojo terjatev s pomočjo uprave. Toda to ne more iti tako daleč, da bi takšen denarni zavod z upravo izključeval plačilo drugih upnikov. Privilegiji naj upravičencu samo omogočijo preprostejši in lažji način plačila, ne smejo pa izključevati druge, da ne bi prišli tudi na zakonit način do plačila. Zato že uvedena uprava po priv. denarnem zavodu ne more preprečevati uvedbo prisilne dražbe, obstoji sicer še naprej, a prestane z domikom nepremičnine. Prav tako prevzem uprave po priv. denarnem zavodu ni izključen, čeprav bi bila že dovoljena prisilna dražba.

e) V vsem ostalem se uporabljajo med prisilno dražbo in glede nje predpisi izvršilnega postopnika. Tako zlasti v pogledu onih izjemnih ureditev, ki jih omenja še zakon o Dhb. Namesto čl. 49 je uporabiti naš pojem obsežnosti nepremičnine in pritekline po §§ 295 sl. odz. Neupoštevanje čl. 52 o opominjevanju dolžnika utegne napraviti prevzem uprave za nezakonit. Če je ta opomin po vsebini zadolžnice pogoj za dospelost celotne terjatve, se mora zgoditi. Izrečno je zavrniti ugodnost po novem besedilu št. 6 čl. 55 zak. o Dhb., ki oprašča priv. denarne zavode kot ponudnike pri javnih prodajah polaganja jamščine, kakor jo predpisuje § 116 ip. Za področje prisilne dražbe ta izjema ne velja, niso je poznali prejšnji predpisi, torej jo tudi novela ni mogla uvesti. Vendar ni izključeno, da ne bi konkretni dražbeni pogoji opraščali priv. denarnega zavoda te jamščine. Glede odstopa od izvršbe in ustavitve iste veljajo predpisi ip., zlasti o oporeku zoper domik zaradi nezadostnega kritja. Določba § 55 št. 3 je razveljavljena in morajo priv. denarni zavodi prav

²¹ Tako tudi odl. kasacijskega sodišča v Beogradu z dne 24. februarja 1936, Branič 1936, 549. Ta odločba prišteva k bančnim stroškom tudi za zgradbe plačano zavarovalnino, češ da morajo biti zgradbe po čl. 11 zak. o Dhb. zavarovane.

tako kakor ostali upniki predlagati poprejšnjo ugotovitev bremenskega stanja, če hočejo obrezuspešiti domik proti nezadostni kupnini. Oporek iz tega razloga se mora prijaviti ustno na dražbenem naroku (§ 143 ip.). To za denarne zavode ni obremenitev, ker smejo poslati sleherno pravdnosposobno osebo kot pooblaščenca na narok. Prav tako je razveljavljen oporek, temelječ na predkupni pravici za Priv. agrarno banko na podstavi zak. o likvidaciji agrarne reforme z dne 19. junija 1931, Sl. N. 142—XLVII/312, Sl. L. 265 (§ 75) v besedilu novele z dne 24. junija 1935, Sl. N. 141—XL/422, Sl. L. 361, in ki ga je uvedla v izvedbo te pravice uredba o finančni likvidaciji agrarne reforme na velikih posestvih z dne 26. septembra 1935, Sl. N. 219—LXVII/662, Sl. L. 565 (čl. 50). Ta kot izvršilna uredba vsebino in uveljavljenje predkupne pravice sploh ni mogla na novo predpisati. Materialna vsebina iste je določena po materialnih zakonih, njeno upoštevanje v izvršbi pa po določbi § 135/1 ip. O posebni pravici odkupa starejših hipotekarnih terjatev po Priv. agrarni banki (čl. 56d) je bilo že govora. Določba ne ustanavlja toliko neko izjemo od § 165 št. 2, marveč omogoča Priv. agrarni banki pravico odkupa tudi, če zastavljena nepremičnina ni na dražbi in odklanja predvsem vsakršno valorizacijo terjatev, ki imajo vrstni red pred terjatvijo Priv. agrarne banke. Čl. 62 zak. o Dhb., ki govori o postopanju, če je bil uveden o imovini dolžnika priv. denarnega zavoda stečaj, je ostal po št. 6 čl. 4 uvodnega zakona za stečajni zakon in zakon o prisilni poravnavi izven stečaja v veljavi, dasi se mora prilagoditi v ostalem tudi sedanji pravni ureditvi po čl. 4 uip. Uprava, ki jo je prevzel priv. denarni zavod, ostane še naprej navzlic uvedbi stečaja,²² toda denarni zavod se ne more upirati prodaji, ki jo hoče izvesti drug upnik ali upravitelj stečajne mase. Le glede na zadnji stavek čl. 62 cit. zak. pristoji priv. denarnemu zavodu pravica na oporek zoper domik zaradi nezadostnega kritja.

5. Ne spada semkaj določba št. 7 čl. 55 zak. o Dhb. o zastopanju Državne hip. banke in drugih priv. denarnih zavodov pred sodišči, ki se predstavlja kot izjema od § 128 cpp. S to določbo se je očitno hotelo, da dobi tudi Državna hip. banka vsaj približno enak položaj, kakor ga je imela Priv. agrarna banka že poprej na pod-

²² Gl. v tem smislu odl. kasacijskega sodišča v Beogradu z dne 30. septembra 1935, Branič 1935, 437, čeprav gre v svojih izvajanjih glede obstoja čl. 62 zak. o Dhb. predaleč.

stavi čl. 56g svojega zakona. Če že moramo priznati za Priv. agrarno banko to ugodnost za utemeljeno, sicer le v najmanjši meri, dokler ne uredi poslov z odvezo kmečkih dolgov, ni prav nobene potrebe, da bi dobili enake ugodnosti tudi drugi denarni zavodi. Iz že znanih razlogov, katerih ni treba še enkrat ponavljati, tudi ta določba za priv. denarne zavode, izvzemši Priv. agrarno banko, nima pravne podlage, zato tudi ne veljave.

IV. Zaključki.

V teku časa so najdalekosežnejši privilegiji priv. denarnih zavodov padli, niso bili več v skladu z moderno ureditvijo izvršilnega prava. Kolikor se skušajo ponovno vzpostaviti, gre to na račun formalne enotnosti in materialne enakosti jugoslovanskega procesnega prava.

Stremljenja, ki hočejo vsaj deloma okrniti stežka doseženo formalno enotnost, prihajajo le prečesto prav iz tistega središča, ki bi bilo to enotnost čuvati najbolj poklicano. Deloma se dogaja to hote in s tem ponovno uvaja razcepanost v našo pravno ureditev, še večkrat pa iz neinformiranosti tega, kar predstavlja naše današnje pravo. Sem je šteti zlasti vse tiste določbe, ki navezujejo še vedno na institute že razveljavljenega prava ter operirajo še nadalje z ideologijo in terminologijo istega in ki jih moremo tako težko spraviti v sklad z obstoječim pozitivnim pravom.

S privilegiji denarnih zavodov se ruši nadalje materialna enotnost prava. Ugodnosti, s katerimi naj se pospešuje delovanje zavodov, ki imajo kar največji vpliv na razvoj splošnega gospodarskega stanja, naj ne bodo na področju pravnega in izvršilnega prava. Če se da doseči v tej smeri kakšna olajšava, ki ni obenem škodljiva tudi za nasprotnika, bodi to v prid slehernemu. Napačno je naziranje, da se morejo delati na tem poprišču razlike; če je pravna formalnost preveč kruta za enega, ni prav nič lažja za drugega. Obsipati s takimi ugodnostmi denarni zavod, pomeni favorizirati tak pravni subjekt, ki ima že tako in tako gospodarsko, s tem pa tudi pravno premoč nad svojim sopogodnikom. Moderno procesno pravo pa skuša med obema nasprotnikoma ustvariti nekako ravnovesje, ki ne zanemarja in ne zapostavlja brzine postopka, s katero želi upravičenec uveljaviti svoj zahtevek, ki pa tudi zavezancu ne otežuje potrebne in pravične obrambe. Privilegiji

denarnih zavodov pravne narave takšne izravnave sil ne pospešujejo, narobe, njih uporablanje se kaže iz tega vidika čisto kot še strožje izvajanje boljše pozicije, ki jo tako in tako imajo. Končno se v modernem izvršilnem pravu uveljavljajo tendence socialne vsebine, ki prihajajo v prid obvezanim subjektom.

Preskus iz vseh teh vidikov, koliko so takšni privilegiji danes še na mestu, nikakor ni neutemeljen.

Če je hipotečni kredit res potreben in oskrbovanje z njim splošna narodnogospodarska nujnost, obenem pa takega kredita ni mnogo na razpolago, potem je podpiranje takih zavodov utemeljeno. Vprašanje je le, kdaj naj priskoči zunanja, državna pomoč. Brez dvoma takrat, da se zagotove zadostna sredstva za dajanje takih kreditov. Če je teh sredstev toliko, da zadoščajo povpraševanju, potem bi bilo odveč, podpirati zavode, ki se s tem bavijo, dotična pomoč naj se obrne raje drugi stvari v prid. V nasprotnem primeru pa so na mestu olajšave pri pribavljanju kreditnih sredstev in zagotovitev teh na način, ki se drugim ustanovam ne more prepustiti. Gre torej v prvi vrsti za ugodnosti gospodarske narave. Kake vrste naj bodo te, ni namen pa tudi ne naloga teh vrstic. Tej nalogi je država zadostila že s tem precej, da je priv. denarnim zavodom dopustila vrste pravnih poslov, ki so drugim subjektom zabranjeni, da jim je zagotovila tudi drugačno gospodarsko poslovanje, ki sliči tu pa tam že monopolnemu stališču. Morda bi bilo na mestu tudi favoriziranje tistih, ki iščejo potrebni kredit, in to predvsem s takšnimi olajšavami.

Kar se pa tiče ugodnosti na strogem področju prava, kjer gre za uveljavljanje in izterjavanje, je bilo že gori omenjeno, da te niso priporočljive. Neumestne so tamkaj, kjer so formalni predpisi za izterjevanje danih kreditov takšni, da nudijo zadostno odpomoč. Še manj je priporočljivo, da dopuščajo privilegiji zavodom samim, da iščejo prisilno plačilo dolgov brez sodnega sodelovanja. Takšen način izterjevanja je morda tu pa tam hitrejši, toda prezira vse opreznosti, ki jih ima sodni postopek, da se izvede stvar nepristransko in s potrebnim ozirom na dolžnika. Zelo dvomljivo pa je, ali je tudi cenejši. Vsakdanja praksa bi pokazala prečesto drugačne rezultate. S tem pa je tudi ideja nesodnega izvrševanja zelo omajana.

Je pa še drug važen razlog, ki je v ostrem nasprotju z vsakim nesodnim postopanjem v pravni državi. V tej je sodstvo pridržano državi in njegovo izvrševanje je izvrševanje ene izmed treh funkcij državne oblasti. Pravna država si je pridržala monopol sodstva, to je iskanja in izrekanja odločb, k temu je pridružil naš pravni red povsem utemeljeno tudi izvrševanje istih. Vse to je in naj bi bilo v pravni državi izključno področje njene sodne oblasti. Izvrševalcem sodnih funkcij, ki naj čuvajo poedinca v njegovi osebnosti in njegovem gospodarstvu, je pravna država podelila in jim priznala posebno trdno stališče, ki se izraža v neodvisnosti sodnikov, da je zaščitila s tem ravnotežje nasproti upravni oblasti. Čim pa se pripuščajo v nekem pravnem sistemu različna posebna, zlasti stanovska sodišča ali rabsodišča, čim se odvzema celo prisilno izterjevanje dolgov iz nepremičnin sodnim organom in prepušča to upniku samemu, se omalovažuje vedno bolj pomen sodnih funkcij. Njih neprestano zoževanje omejuje vse bolj krog tistega področja, na katerem naj ureja odnose neodvisni in nepristranski sodnik, kajti vedno manj je poslov, ki stoje pod garancijo neodvisnosti. Ta postaja ob takem razvoju odveč. Premoč dobiva izvrševalec upravnih funkcij, pristojnost tega se širi na račun sodnikov.

Zato je odločno zavračati vsakršne poskuse, ki prepuščajo izterjevanje dolgov upniku samemu, pa naj si bo ta tudi priv. denarni zavod. Kar se tega tiče, tudi glede prisilne uprave ne more biti nobene izjeme. Ta vrsta izterjevanja je pri nekaterih imovinskih objektih sploh zelo neprimkladna. Pri manjših kmetskih zemljiščih je sploh neuporabljiva, ker za dosego donosov iz njih sama uprava ne zadostuje, ampak zahteva aktivnega obdelovanja po upravitelju samem. Priporočljiva je torej samo pri objektih, ki donašajo lastniku dohodke brez posebnega truda, ki jih lastnik tedaj res več ali manj samo upravlja. Vendar tudi slednje ni razlog, ki bi izključeval sodno upravo, saj zmore to prav tako sodni prisilni upravitelj kakor denarni zavod. Ta ne bo dosegal nobenih večjih in cenejših donosov kakor prisilni upravitelj. Zato se dosedanja ureditev tudi v pogledu uprave ne da prepričevalno braniti.

Če bi se vprašali po vsem tem, kakšni privilegiji pravne narave, zlasti izterjevalni, naj bi se priznali priv. denarnim zavodom poleg gospodarskih, moramo reči, da samo tisti in taki, ki se podajajo iz organizacije teh zavodov. Ker državna kontrola nadzoruje učinkovito vse njih poslo-

vanje, je popolnoma utemeljeno, da se prizna knjigam in izvlečkom iz njih značaj javnih listin. Tudi overovitev teh izvlečkov se more prepustiti brez skrbi tem zavodom samim. Terjati sodno overovitev, bi pomenjalo okrnitev privilegija javne listine. Nadaljnja logična posledica te ugodnosti je, priznanje izvršljivosti že zadolžnici v zvezi z izvlečkom iz knjig, torej priznanje izvršilnega naslova. Ta privileg je odločilnega pomena, ugodnosti, ki potekajo iz tega, prekašajo po praktičnih uspehih vse druge. Končno je tudi utemeljeno, da se priv. denarni zavodi kot dražitelji ali ponudniki pri prisilnih dražbah oproste polaganja jamščine. Mogočnost, izpolniti dražbene pogoje, mora biti pri teh denarnih zavodih izven dvoma. Zadnja dva privilegija navaja sicer novela iz l. 1938., toda pojasnjeno je bilo, da ne obstojita.

Ugodnosti ali privilegiji, ki segajo preko tega okvira, niso samo v nasprotju z dejanskimi potrebami, ampak tudi z duhom naše celotne pravne ureditve.

Prepoved reformacije in pejus z vidika sodne prakse.

Dr. Avgust Munda.

A. Uvod.

Reformatio in pejus je sprememba sodne odločbe na škodo obdolženca z novo odločbo onega sodišča, ki zaradi pravnega leka, vloženega zgolj v obdolženčevo korist, v isti stvari ponovno odloča.

Zakon govori (§ 327 kp.) le o spremembi sodne odločbe na škodo obdolženca, ne pa tudi o spremembi sodne odločbe na škodo tožilca. Nasproti tožilcu je dopustna reformatio in melius brez zadevnega predloga strank (favor defensionis). Res pravi določba § 324 od. 2 št. 2 kp., da se sme o priiliki katerega koli tožilčevega pravnega sredstva spremeniti sodna odločba tudi v obdolženčevo korist. To določbo pa ni razumeti v najširšem pomenu. Jasno je, da se po tej določbi ne sme obtožencu znižati kazni, če se je le državni tožilec priževal zoper pre nizko odmero kazni. Določbo § 324 od. 2, št. 2 kp. je smatrati zgolj za osnovno načelo kazenskega postopka (favor defensionis). To načelo pa velja le toliko, kolikor zakon v detajlnih določbah kaj takega od-